

Anonimizirana verzija

Prijevod

C-61/24 – 1

Predmet C-61/24 [Lindenbaumer]ⁱ

Zahtjev za prethodnu odluku

Datum podnošenja:

29. siječnja 2024.

Sud koji je uputio zahtjev:

Bundesgerichtshof (Njemačka)

Datum odluke kojom se upućuje zahtjev:

20. prosinca 2023.

Protustranka i žaliteljica:

DL

Podnositelj zahtjeva i druga stranka u žalbenom postupku:

PQ

[omissis]

BUNDESGERICHTSHOF (SAVEZNI VRHOVNI SUD, NJEMAČKA)

RJEŠENJE

[omissis]

od

20. prosinca 2023.

u obiteljskoj stvari

DL [omissis]

protustranka i žaliteljica,

ⁱ Naziv ovog predmeta je izmišljen i ne odgovara stvarnom imenu nijedne stranke u postupku.

[omissis]

protiv

PQ [omissis]

podnositelj zahtjeva i druga stranka u žalbenom postupku,

[omissis]

XII. građansko vijeće Bundesgerichtshofa (Savezni vrhovni sud) [omissis] riješilo je:

- I. Postupak se prekida.
- II. Radi tumačenja članka 8. Uredbe Vijeća (EU) br. 1259/2010 od 20. prosinca 2010. o provedbi pojačane suradnje u području prava primjenljivog na razvod braka i zakonsku rastavu (Uredba Rim III) Sudu Europske unije upućuje se sljedeće prethodno pitanje:

Prema kojim kriterijima treba odrediti uobičajeno boravište bračnih drugova u smislu članka 8. točaka (a) i (b) Uredbe Rim III i, osobito,

- utječe li upućivanje u svojstvu diplomata na priznavanje uobičajenog boravišta u državi primateljici ili se čak protivi tom priznavanju?
- trebaju li bračni drugovi biti fizički prisutni u određenoj državi tijekom određenog razdoblja prije nego što se može smatrati da su ondje uspostavili uobičajeno boravište?
- podrazumijeva li uspostavljanje uobičajenog boravišta određeni stupanj društvene i obiteljske integracije u dotičnoj državi?

Obrazloženje:

- 1 A. Činjenice
- 2 Postupak se odnosi na razvod braka između podnositelja zahtjeva rođenog 1965. (u daljnjem tekstu: suprug) i protustranke rođene 1964. (u daljnjem tekstu: supruga).
- 3 Stranke su njemački državljani koje su 1989. sklopile brak. Tijekom braka dobile su dvoje djece, koja su u međuvremenu postala punoljetna.
- 4 Stranke su 2006. unajmile stan u Berlinu, u kojem su zatim zajedno živjele. U lipnju 2017. preselile su gotovo cijelo svoje kućanstvo u Švedsku, gdje je suprug bio zaposlen u njemačkom veleposlanstvu u Stockholmu. Stranke su u lipnju 2017. odjavile svoje boravište u Njemačkoj. Kad je suprug premješten u njemačko

- veleposlanstvo u Moskvi (Rusija), stranke su u rujnu 2019. svoje kućanstvo preselile iz Stockholma u Moskvu u stan koji se nalazi na zemljištu veleposlanstva. Suprug je savjetnik u veleposlanstvu i, za razliku od supruge, govori ruski jezik. Supruga je kao članica obitelji zaposlenika veleposlanstva također bila prijavljena u stanu na zemljištu veleposlanstva te je i svoj automobil prijavila u Rusiji. Obje stranke posjeduju diplomatsku putovnicu.
- 5 Stranke su zadržale svoj unajmljeni stan u Berlinu kako bi se mogle onamo vratiti nakon što suprug prestane raditi u inozemstvu. Od rujna 2019. u tom unajmljenom stanu živjela je punoljetna kći stranaka. Od tog trenutka stranke su dijelove stana davale i u podnajam, pri čemu su ti ugovori o najmu istekli krajem svibnja odnosno u lipnju 2020.
  - 6 U siječnju 2020. supruga je otputovala u Berlin radi operacije, s obzirom na to da je odbila liječenje u Moskvi. Nakon toga živjela je u unajmljenom stanu stranaka u Berlinu i naknadno tražila da joj se iz Moskve u Berlin pošalje ljetna odjeća. U kolovozu/rujnu 2020. i suprug je otputovao u Berlin te je tijekom svojeg boravka također živio u unajmljenom stanu. Stranke su se u Berlinu zajedno sastajale s prijateljima. Božić 2020. te kraj 2020. i početak 2021. suprug je proveo sa sinom stranaka kod svojih roditelja u Koblenzu.
  - 7 U veljači 2021. supruga se vratila u Moskvu te je živjela u stanu na zemljištu veleposlanstva. Suprug navodi da su stranke 17. ožujka 2021. svojoj djeci priopćile da se žele razvesti. Supruga je tijekom svojeg boravka premjestila sve predmete koje je namjeravala ponijeti u Berlin u zasebnu sobu u stanu u Moskvi. Otputovala je u Berlin 23. svibnja 2021. i otad ondje živi u unajmljenom stanu stranaka. Suprug i dalje živi u stanu na zemljištu veleposlanstva.
  - 8 Suprug je 8. srpnja 2021. Amtsgerichtu (Općinski sud, Njemačka) podnio zahtjev za razvod braka. Naveo je da stranke od siječnja 2020. žive odvojeno, da je supruga u ožujku 2021. samo nakratko otputovala u Moskvu i da su se stranke zatim konačno razišle.
  - 9 Supruga je osporavala zahtjev za razvod braka uz obrazloženje da je bračna zajednica prestala najranije u svibnju 2021. Zbog medicinskog zahvata boravila je u Berlinu od 15. siječnja 2020. do 26. veljače 2021. Raniji povratak u Moskvu nije bio moguć zbog njezina zdravstvenog stanja i ograničenja zbog pandemije koronavirusa. Dok nije napustila Moskvu 23. svibnja 2021., ondje se brinula o kućanstvu stranaka. Osim toga, donosila je odjeću suprugu, koji se zbog moždanog udara nalazio u ruskoj bolnici odnosno sanatoriju.
  - 10 Amtsgericht (Općinski sud) odbio je zahtjev za razvod braka rješenjem od 26. siječnja 2022. jer nije protekla godina dana od prestanka bračne zajednice (kao što se to zahtijeva njemačkim pravom), a ne postoji osnova za razvod braka zbog teško i trajno poremećenih bračnih odnosa (članak 1565. stavak 2. Bürgerliches Gesetzbuch (Građanski zakonik, u daljnjem tekstu: BGB)). Na temelju suprugove žalbe Kammergericht (Visoki zemaljski sud, Njemačka) nakon

prethodne pravne ocjene razveo je brak između stranaka u skladu s ruskim materijalnim pravom. Kao obrazloženje naveo je da se pravo koje se primjenjuje na razvod braka temelji na članku 8. Uredbe Rim III jer nije odabrano primjenljivo pravo u skladu s člankom 5. Uredbe Rim III. U ovom slučaju primjenjuje se članak 8. točka (b) Uredbe Rim III, a stoga i rusko materijalno pravo, te su upućivanje na daljnje pravo ili uzvrat isključeni u skladu s člankom 11. Uredbe Rim III. U skladu s tvrdnjama stranaka treba smatrati da suprug i dalje ima uobičajeno boravište u Moskvi, dok je uobičajeno boravište supruge u Moskvi prestalo tek njezinim odlaskom u Njemačku 23. svibnja 2021., odnosno manje od godine dana prije pokretanja postupka pred Amtsgerichtom (Općinski sud) 8. srpnja 2021.

11 Supruga je protiv toga podnijela dopuštenu žalbu, u kojoj zahtijeva razvod braka u skladu s njemačkim materijalnim pravom te da se, uz izricanje razvoda braka, po službenoj dužnosti donese odluka o izravanju mirovinskih prava.

12 B. Pravo

13 I. Članak 8. Uredbe Rim III. glasi:

„U nedostatku odabira u skladu s člankom 5., razvod braka i zakonska rastava podliježu pravu države:

- (a) u kojoj bračni drugovi imaju uobičajeno boravište u trenutku pokretanja postupka pred sudom; ili, ako to nije moguće
- (b) u kojoj su bračni drugovi imali zadnje uobičajeno boravište, pod uvjetom da boravište nije završilo više od 1 godine prije pokretanja postupka pred sudom, ako jedan bračni drug i dalje ima boravište u toj državi u trenutku pokretanja postupka pred sudom; ili, ako to nije moguće
- (c) čiji su oba bračna druga državljani u trenutku pokretanja postupka pred sudom; ili, ako to nije moguće
- (d) u kojoj je pokrenut postupak.”

14 II. Kad bi razvod braka stranaka podlijegao ruskom materijalnom pravu, u skladu s člankom 23. točkom 1. Obiteljskog zakonika Ruske Federacije od 29. prosinca 1995. (naveden u Bergmann/Ferid/Henrich Internationales Ehe- und Kindschaftsrecht (verzija od 10. ožujka 2021.) Länderteil Russische Föderation, str. 52.) trebalo bi ga izreći kao sporazumni razvod braka bez utvrđivanja razloga razvoda jer supruga nije zatražila odbijanje suprugove žalbe i stoga više ne osporava razvod braka kao takav. U slučaju da se primjenjuje rusko pravo o razvodu braka, izravanje mirovinskih prava, koje se ne predviđa ruskim pravom, trebalo bi provesti samo u skladu s člankom 17. stavkom 4. drugom rečenicom Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Zakon o uvođenju Građanskog zakonika, u daljnjem tekstu: EGBGB), koji glasi:

„U preostalom dijelu izravnanje mirovinskih prava na zahtjev bračnog druga treba provesti u skladu s njemačkim pravom ako je jedan od bračnih drugova u braku stekao pravo u okviru tuzemnog mirovinskog fonda, pod uvjetom da provedba izravnanja mirovinskih prava nije nepravična osobito u pogledu financijskog stanja obaju bračnih drugova tijekom cijelog trajanja braka.”

15 U ovom postupku nije podnesen zahtjev za provedbu izravnanja mirovinskih prava u skladu s njemačkim pravom, zbog čega razvod braka treba izreći isključivo prema ruskom pravu.

16 III. Suprotno tomu, kad bi se na razvod braka primjenjivalo njemačko materijalno pravo, brak stranaka trebalo bi razvesti u skladu s člankom 1565. BGB-a. Naime, brak nije uspio jer je životna zajednica bračnih drugova prestala prije više od godine dana i ne može se očekivati da će je bračni drugovi ponovno uspostaviti. U slučaju primjenjivosti njemačkog prava o razvodu braka, izravnanje mirovinskih prava trebalo bi provesti u skladu s njemačkim pravom, odnosno člankom 17. stavkom 4. prvom rečenicom EGBGB-a, koji glasi:

„Izravnanje mirovinskih prava podliježe pravu koje se primjenjuje na razvod braka u skladu s Uredbom (EU) br. 1259/2010; treba ga provesti samo ako se u skladu s tom uredbom primjenjuje njemačko pravo i ako se ono predviđa pravom jedne od država čiji su državljani bračni drugovi u trenutku nastupanja litispendinge povodom zahtjeva za razvod braka.”

17 U slučaju primjenjivosti njemačkog prava o razvodu braka, o izravanju mirovinskih prava trebalo bi po službenoj dužnosti, dakle bez potrebe za odgovarajućim zahtjevom jednog bračnog druga, odlučivati u okviru objedinjenog razmatranja svih pitanja u vezi s razvodom braka u skladu s člankom 137. stavcima 1. i 2. te člankom 142. stavkom 1. prvom rečenicom Gesetza über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (Zakon o postupku u obiteljskim stvarima i o dobrovoljnoj sudskoj nadležnosti, u daljnjem tekstu: FamFG).

18 Članak 137. FamFG-a (u ulomcima) glasi:

„(1) O razvodu braka i njegovim posljedicama treba zajednički raspravljati i odlučivati (objedinjeno razmatranje).

(2) Posljedice se odnose na

1. pitanja izravnanja mirovinskih prava,

[...]

kada treba donijeti odluku u slučaju razvoda braka, a jedan bračni drug pokrene spor u obiteljskoj stvari najmanje dva tjedna prije rasprave u prvostupanjskom brakorazvodnom postupku. Za izravnanje mirovinskih prava u slučajevima iz članaka 6. do 19. i članka 28.

Versorgungsausgleichsgesetz (Zakon o izravanju mirovinskih prava) nije potreban zahtjev.”

19 Članak 142. stavak 1. prva rečenica FamFG-a glasi:

„U slučaju razvoda braka o svim povezanim obiteljskim stvarima treba odlučiti objedinjenim rješenjem.”

20 C. Zahtjev za prethodnu odluku upućen Sudu Europske unije

21 [razmatranja o obvezi upućivanja zahtjeva za prethodnu odluku] [*omissis*]

I.

22 Žalba je dopuštena u skladu s člankom 70. stavkom 1. FamFG-a, ali i u skladu s drugim odredbama, i supruga osobito ima pravo na žalbu.

23 [pojašnjenje] [*omissis*]

24 [*omissis*]

II.

25 Osnovanost žalbe ovisi o tome je li žalbeni sud počinio pogrešku koja se tiče prava kad je pretpostavio da razvod braka stranaka u skladu s člankom 8. točkom (b) Uredbe Rim III podliježe ruskom pravu.

26 [pojašnjenje] [*omissis*]

27 [*omissis*]

28 1. Točna su pravna ishodišta žalbenog suda.

29 (a) Žalbeni sud pravilno je smatrao da međunarodna nadležnost njemačkih sudova u spornom slučaju proizlazi iz članka 3. stavka 1. točke (a) treće alineje Uredbe Vijeća (EZ) br. 2201/2003 od 27. studenoga 2003. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću te o stavljanju izvan snage Uredbe (EZ) br. 1347/2000 (u daljnjem tekstu: Uredba Bruxelles II.a) u vezi s člankom 100. stavkom 2. Uredbe Vijeća (EU) 2019/1111 od 25. lipnja 2019. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću te o međunarodnoj otmici djece (Uredba Bruxelles II.b). [pojašnjenje] [*omissis*]

30 (b) Žalbeni sud također je pravilno smatrao da pravo koje se primjenjuje na razvod braka proizlazi iz članka 8. Uredbe Rim III jer stranke do završetka rasprave u prvostupanjskom postupku (vidjeti članak 46.e stavak 2. prvu rečenicu EGBGB-a u vezi s člankom 5. stavcima 2. i 3. Uredbe Rim III) nisu odabrale primjenljivo pravo u skladu s člankom 5. Uredbe Rim III. [pojašnjenje] [*omissis*]

- 31 2. Na temelju ljestvice poveznica iz članka 8. Uredbe Rim III najprije je relevantno jesu li stranke, kao što je to pretpostavio žalbeni sud, uspostavile uobičajeno boravište u Rusiji. To bi moglo biti dvojbeno već zato što je suprug upućen u Rusiju u svojstvu diplomata i nije dobrovoljno prijavio boravište na zemljištu njemačkog veleposlanstva u Moskvi, nego je to bio primoran učiniti zbog odredbi o javnoj službi, kao što je to supruga nesporno navela. Stoga se postavlja pitanje prema kojim kriterijima treba odrediti uobičajeno boravište bračnih drugova u smislu članka 8. točaka (a) i (b) Uredbe Rim III i, osobito, utječe li upućivanje u svojstvu diplomata na priznavanje uobičajenog boravišta u državi primateljici ili se ono čak protivi tom priznavanju. To je pitanje relevantno za odlučivanje već zato što razvod braka ne bi podlijegao ruskom materijalnom pravu da stranke nisu mogle uspostaviti uobičajeno boravište u Rusiji.
- 32 (a) Žalbeni sud smatra da okolnost da su se stranke preselile u Moskvu zbog suprugova rada u svojstvu diplomata ne utječe na ocjenu jesu li stranke ondje uspostavile uobičajeno boravište u smislu članka 8. Uredbe Rim III. Naime, taj boravak imao je neodređeno trajanje, što dokazuju suprugini argumenti o tome da su stranke 2021. potpuno obnovile svoj unajmljeni stan u Berlinu kako bi ondje boravile u starosti.
- 33 (b) Cour d'appel de Luxembourg (Žalbeni sud u Luxembourg, Luksemburg) u jednoj je odluci niječno odgovorio na pitanje mogu li diplomati načelno uspostaviti uobičajeno boravište u državi primateljici (vidjeti presudu od 6. lipnja 2007., 31642, The European Legal Forum 2007 11-145; sažetak na njemačkom jeziku dostupan je na www.unalex.eu (odluka LU-26)), ali ta se odluka odnosila na članak 2. stavak 1. točku (a) Uredbe Vijeća (EZ) br. 1347/2000 od 29. svibnja 2000. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću za zajedničku djecu bračnih drugova (Uredba Bruxelles II).
- 34 Ta odluka temeljila se na činjenicama koje su usporedive s ovim slučajem. Suprug u tom predmetu imenovan je za luksemburškog veleposlanika u Grčkoj te se nekoliko godina prije podnošenja zahtjeva za razvod braka sa svojom obitelji preselio u Atenu. Cour d'appel de Luxembourg (Žalbeni sud u Luxembourg) naveo je da se ne može pretpostaviti da je suprug imao namjeru uspostaviti uobičajeno središte svojih interesa u državi primateljici. Trajanje njegova boravka u državi primateljici ovisi isključivo o trajanju obavljanja diplomatskih funkcija, a o dodjeljivanju tih funkcija isključivo odlučuje vlada države pošiljateljice. Njegov boravak u državi primateljici slučajan je jer ga je vlada mogla premjestiti na bilo koje radno mjesto, vremenski je ograničen jer je općenito ograničen na razdoblje od nekoliko godina i nesiguran je jer mu vlada u svakom trenutku može dodijeliti novi položaj ili funkciju. Kad je riječ o dijelu u kojem se u državi primateljici pretežno odvija ne samo poslovni nego i obiteljski i društveni život supruga, to je samo posljedica obavljanja funkcije diplomata. Ne postoji namjera diplomata da se integrira u državi primateljici. Takva integracija u državi primateljici mogla bi se smatrati i neusklađenom s diplomatskom funkcijom, koja zahtijeva zadržavanje neovisnosti u odnosu na državu primateljicu.

- 35 (c) Žalba se temelji na navedenoj odluci i u njoj se navodi mišljenje da ni u okviru članka 8. Uredbe Rim III već od samog početka nisu ispunjeni uvjeti za uspostavljanje uobičajenog boravišta članova diplomatske službe u državi primateljici. Naprotiv, suprugov rad u svojstvu diplomata pri njemačkom veleposlanstvu u Moskvi protivi se uspostavljanju uobičajenog boravišta u Rusiji. Boravak stranaka u Moskvi nije bio planiran na određeno vrijeme (u smislu čvrstog roka), ali je prema svojoj prirodi i dalje bio privremen i nije bio trajan. Stranke su se namjeravale vratiti u Njemačku najkasnije nakon što suprug prestane raditi pri njemačkom veleposlanstvu u Moskvi (ili drugom predstavništvu u inozemstvu), što proizlazi već iz toga što su zadržale svoj unajmljeni stan u Berlinu, iako su ga djelomično dale u podnajam. Prilikom boravka u Berlinu i dalje su se mogle koristiti stanom. Osim toga, nisu se svojevrijem odlučile na boravak u Moskvi, nego je on uvjetovan time da je poslodavac onamo premjestio supruga u svojstvu diplomata. Nadalje, stranke nisu mogle slobodno izabrati stan koji će unajmiti u Moskvi; naprotiv, zbog razloga povezanih s odredbama o javnoj službi bile su obvezne uzeti stan na zemljištu njemačkog veleposlanstva. Stoga su, kao i drugi njemački diplomati, živjele na ograničenom prostoru, koji se pravno ne može smatrati eksteritorijalnim, ali u svakom slučaju u poslovnom, društvenom i kulturnom smislu zapravo čini određeni oblik „njemačke enklave”. Time se relativizira značenje fizičke prisutnosti stranaka u Rusiji i to se protivi uspostavi društvenih veza u toj državi. Stranke su i nakon uspostavljanja boravišta u Moskvi održavale intenzivne veze s Njemačkom. Tako su postojale obiteljske veze s njihovom punoljetnom kćeri, koja od rujna 2019. živi u unajmljenom stanu stranaka.
- 36 Suprug u žalbenom postupku ističe da smisao i svrha povezanosti s uobičajenim boravištem u skladu s pravom Zajednice ne može biti to da diplomati, koji na temelju svojeg rada uživaju imunitet u državi primateljici u skladu s člankom 31. stavkom 1. Bečke konvencije od 18. travnja 1961. o diplomatskim odnosima (BGBI. II 1964 str. 957. i 977.), nakon eventualnog premještanja na novo mjesto rada redovito podliježu pravu (o razvodu braka) nove države boravišta.
- 37 (d) Sud dosad nije pojasnio to pitanje u sudskoj praksi. Točno je da je Sud tumačio članak 3. stavak 1. točku (a) Uredbe Bruxelles II.a te članak 3. točke (a) i (b) Uredbe Vijeća (EZ) br. 4/2009 od 18. prosinca 2008. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršenju sudskih odluka te suradnji u stvarima koje se odnose na obvezu uzdržavanja (u daljnjem tekstu: Uredba o uzdržavanju) na način da, u svrhu određivanja uobičajenog boravišta u smislu te odredbe, status članova ugovornog osoblja Europske unije dotičnih bračnih drugova, koji rade u delegaciji potonje institucije u trećoj državi i koji navodno imaju diplomatski status u toj trećoj državi, ne može biti odlučujući element (vidjeti presudu Suda od 1. kolovoza 2022., C-501/20, FamRZ 2022., 1466, t. 58. i sljedeće). Međutim, u ovom je slučaju riječ o Uredbi Rim III, na koju se ne može automatski prenijeti sudska praksa u pogledu Uredbe Bruxelles II.a i Uredbe o uzdržavanju. Konkretno, za određivanje mjerodavnog prava o razvodu braka nisu jednako kao prilikom ocjene postojanja i iznosa tražbine za uzdržavanje relevantni pravni i činjenični uvjeti društvenog okruženja države boravišta. Osim toga, navedena

odluka upravo nije donesena u pogledu diplomata, nego u pogledu ugovornog osoblja Europske unije, koje ne podliježe rotaciji u sjedište u Bruxellesu i kod kojeg se nije mogla utvrditi namjera povratka u državu podrijetla. Osim toga, u žalbi se ističe da u ovom slučaju nije odlučujuće može li se status diplomata kao takav (i imunitet koji iz njega proizlazi) protiviti uspostavljanju uobičajenog boravišta u državi primateljici, nego se, naprotiv, postavlja pitanje protive li se priroda i posebna obilježja rada u svojstvu diplomata koji radi u predstavništvu u inozemstvu priznavanju uobičajenog boravišta u državi primateljici na temelju okolnosti koje proizlaze iz te funkcije.

- 38 (e) Ovo vijeće dvojbenim smatra utjecaj okolnosti da su se stranke trebale na neodređeno vrijeme preseliti u Moskvu zbog suprugova rada u svojstvu diplomata na uspostavljanje uobičajenog boravišta u Rusiji. U svakom slučaju, u okviru ocjene moglo bi se uzeti u obzir i to da se stranke nisu svojevoljno odlučile na preseljenje u Moskvu, nego je ono bilo uvjetovano suprugovim premještanjem zbog posla. Isto bi moglo vrijediti za okolnost da suprugova namjera nije odlučujuća ni za trajanje njegova rada u Moskvi (koje je ionako ograničeno). Osim toga, stranke nisu mogle slobodno odabrati svoje mjesto boravišta u Rusiji te su zadržale svoj stan u Berlinu kako bi se, nakon što suprug prestane raditi u inozemstvu, mogle onamo vratiti. Kad bi se te okolnosti uzele u obzir u okviru ukupne ocjene, odgovor na pitanje jesu li stranke mogle uspostaviti uobičajeno boravište u Rusiji mogao bi biti niječan. Ovo vijeće smatra da, u nedostatku relevantne sudske prakse Suda, u svakom slučaju nije jasno kako upućivanje u svojstvu diplomata utječe na definiciju pojma „uobičajeno boravište” u smislu članka 8. točaka (a) i (b) Uredbe Rim III.
- 39 3. Ni u preostalom dijelu nije jasno prema kojim kriterijima treba odrediti uobičajeno boravište bračnih drugova u smislu članka 8. točaka (a) i (b) Uredbe Rim III. Osobito treba pojasniti jesu li bračni drugovi trebali biti fizički prisutni u određenoj državi tijekom određenog razdoblja prije nego što se može smatrati da su ondje uspostavili uobičajeno boravište i podrazumijeva li uspostavljanje uobičajenog boravišta određeni stupanj društvene i obiteljske integracije u dotičnoj državi. Ta su pitanja relevantna za odlučivanje jer bi se rusko materijalno pravo primjenjivalo na razvod braka stranaka samo ako je supruga (također) uspostavila uobičajeno boravište u Rusiji i ako ono nije završilo više od godinu dana prije pokretanja postupka pred Amtsgerichtom (Općinski sud) 8. srpnja 2021. Navedena pitanja bila bi relevantna za odlučivanje čak i kad bi se, suprotno mišljenju žalbenog suda, pretpostavilo da je supruga na temelju svoje fizičke prisutnosti u Berlinu od siječnja 2020. do veljače 2021. (ponovno) uspostavila uobičajeno boravište u Njemačkoj. Naime, i u tom je slučaju njezin povratak u Moskvu u veljači 2021., kada je još smatrala da postoji mogućnost za nastavak braka, mogao odmah dovesti do (ponovnog) uspostavljanja uobičajenog boravišta u Rusiji ako za to nisu nužni minimalno trajanje boravka te društvena i obiteljska integracija.
- 40 (a) Prema sudskoj praksi Suda pojam „uobičajeno boravište” treba autonomno tumačiti uzimajući u obzir tekst i kontekst odredbi u kojima ga se spominje i

ciljeve pojedine uredbe (u pogledu Uredbe Bruxelles II.a vidjeti presude Suda od 6. srpnja 2023., C-462/22, FamRZ 2023., 1479, t. 26.; od 25. studenoga 2021., C-289/20, FamRZ 2022., 215, t. 39. i od 28. lipnja 2018., C-512/17, FamRZ 2018., 1426, t. 40.). Suprotno tomu, Sud se još nije očitovao o tumačenju tog pojma u Uredbi Rim III.

- 41 (b) U pravnoj teoriji njemačkog govornog područja postoji neslaganje u pogledu toga kako treba tumačiti uobičajeno boravište iz članka 8. točaka (a) i (b) Uredbe Rim III.
- 42 (aa) Prvim dijelom uvodne izjave 10. Uredbe Rim III predviđa se da materijalno područje primjene i normativni dio te uredbe trebaju biti u skladu s Uredbom Bruxelles II.a. Dio njemačke pravne teorije, isto kao i žalbeni sud, iz toga zaključuje da pojam „uobičajeno boravište” iz Uredbe Rim III treba tumačiti isto kao pojam iz Uredbe Bruxelles II.a (vidjeti Althammer/Mayer, članak 5. Uredbe Rim III, t. 12.; Althammer/Tolani, članak 8. Uredbe Rim III, t. 6. i 7.; Jauernig/Budzikiewicz BGB 19. izdanje, članci 5. do 16. Uredbe (EU) br. 1259/2010, t. 9. i 2.; NK-BGB/Gruber 3. izdanje, članak 3. Uredbe Rim III, t. 15.; Grüneberg/Thorn BGB 83. izdanje, članak 5. Uredbe Rim III, t. 3.; Andrae Internationales Familienrecht 4. izdanje, članak 3., t. 26. i članak 2., t. 64.; Hausmann Internationales und Europäisches Familienrecht 2. izdanje, t. A 370 i A 424; Winter Internationales Familienrecht bei Fällen mit Auslandsbezug, t. 181.; Gruber IPRax 2012., 381, 385).
- 43 Stoga je, pozivajući se na sudsku praksu Suda u pogledu članka 3. stavka 1. točke (a) Uredbe Bruxelles II.a (vidjeti presude Suda od 1. kolovoza 2022., C-501/20, FamRZ 2022., 1466, t. 44. i od 25. studenoga 2021., C-289/20, FamRZ 2022., 215, t. 57. i 58.), žalbeni sud tumačio pojam „uobičajeno boravište” iz članka 8. točke (a) odnosno (b) Uredbe Rim III na način da ga načelno obilježavaju dva elementa, odnosno, s jedne strane, subjektivna namjera bračnog druga da na određenom mjestu odredi uobičajeno središte svojih životnih interesa (*animus manendi*) i, s druge strane, objektivna dovoljno stabilna prisutnost na državnom području dotične države. Za premještanje uobičajenog boravišta osobito je relevantna namjera zainteresirane osobe da u toj državi uspostavi stalno ili uobičajeno središte svojih interesa, s namjerom da mu da stabilan karakter. Nije predviđeno minimalno trajanje, tako da trajanje boravka u svakom slučaju može služiti kao pokazatelj u okviru ocjene stabilnosti (vidjeti presudu Suda od 22. prosinca 2010., C-497/10 PPU, FamRZ 2011., 617, t. 51.). Suprotno tomu, dotad treći element društvene integracije postao je sporedan.
- 44 (bb) U drugom dijelu pravne teorije njemačkog govornog područja smatra se pak da ne postoji potpuna podudarnost prilikom tumačenja pojma „uobičajeno boravište” radi određivanja međunarodne nadležnosti u skladu s Uredbom Bruxelles II.a i prava o razvodu braka na temelju kolizijskih pravila u skladu s Uredbom Rim III jer je svrha tih dviju poveznica različita. Naprotiv, uobičajeno boravište iz Uredbe Rim III u graničnim slučajevima moglo bi se ocijeniti drukčije nego u slučaju Uredbe Bruxelles II.a (jurisPK-BGB/Johanson 10. izdanje,

članak 8. Uredbe Rim III, t. 5. i članak 5. Uredbe Rim III, t. 13.; NK-BGB/Lugani, 3. izdanje, članak 8. Uredbe Rim III, t. 10. i članak 5. Uredbe Rim III, t. 47. i sljedeće; Rauscher/Helms EuZPR/EuIPR 4. izdanje, članak 8. Uredbe Rim III, t. 19. i 26.; Helms FamRZ 2011., 1765, 1769 i 1770). Osobito je u slučaju Uredbe Rim III potrebna intenzivnija veza s državom boravišta nego u slučaju Uredbe Bruxelles II.a, kojom se redovito namjerava osigurati mogućnost odabira podnositelja zahtjeva između alternativnih sudova (jurisPK-BGB/Johanson 10. izdanje, članak 5. Uredbe Rim III, t. 13.). Stoga je odluku o tome nalazi li se uobičajeno boravište bračnih drugova u smislu članka 8. točaka (a) i (b) Uredbe Rim III već u drugoj državi moguće donijeti tek nakon pažljivog odvagivanja svih okolnosti pojedinačnog slučaja, čak i nakon isteka duljeg razdoblja (Rauscher/Helms EuZPR/EuIPR 4. izdanje, članak 8. Uredbe Rim III, t. 19.; Helms FamRZ 2011., 1765, 1770; vidjeti i Henrich Internationales Scheidungsrecht 5. izdanje, t. 86. i 87.).

- 45 (cc) U skladu s uvodnom izjavom 14. Uredbe Rim III, u nedostatku izbora prava na razvod braka trebalo bi primjenjivati pravo s kojim su bračni drugovi blisko povezani, zbog čega to pravo treba primjenjivati čak i kada to nije pravo države članice sudionice. Osim toga, iz uvodne izjave 21. proizlazi da s ciljem osiguranja pravne sigurnosti i predvidivosti Uredbom Rim III treba uvesti usklađena kolizijska pravila na temelju različitih povezanih čimbenika koji se temelje na postojanju bliske veze između bračnih drugova i dotičnog prava. Takve povezane čimbenike treba odabrati kako bi se osiguralo da se postupak razvoda braka vodi u skladu s pravom s kojim su bračni drugovi blisko povezani.
- 46 Upućivanje na pravo u području razvoda braka s kojim su bračni drugovi blisko povezani u uvodnim izjavama 14. i 21. moglo bi ići u prilog tomu da pojam „uobičajeno boravište” iz članka 8. točaka (a) i (b) Uredbe Rim III treba tumačiti drukčije nego isti pojam iz Uredbe Bruxelles II.a. Naime, bračni drugovi u pravilu neće odmah po preseljenju u drugu državu biti blisko povezani s njezinim pravom, čak i ako njihov boravak ondje ima neodređeno trajanje. Situacija bi mogla biti drukčija ako je riječ o njihovoj državi podrijetla. Međutim, u slučaju preseljenja u državu koja je bračnim drugovima dotad bila strana, osobito ako bračni drugovi i dalje održavaju intenzivne veze sa svojom državom podrijetla, načelno bi najprije moglo postojati samo boravište koje tek nakon isteka određenog razdoblja postaje uobičajeno boravište.
- 47 Za pitanje jesu li bračni drugovi već blisko povezani s pravom dotične države nadalje bi moglo biti relevantno je li već došlo do određene društvene i obiteljske integracije u toj državi. Sud je u svakom slučaju u pogledu određivanja uobičajenog boravišta u okviru Uredbe Bruxelles II.a istaknuo da uobičajeno boravište treba ukazivati na određenu društvenu i obiteljsku integraciju osobe (presude Suda od 9. listopada 2014., C-376/14 PPU, FamRZ 2015., 107, t. 51.; od 22. prosinca 2010., C-497/10 PPU, FamRZ 2011., 617, t. 47. i od 2. travnja 2009., C-523/07, FamRZ 2009., 843, t. 38. i 44.). Taj kriterij može se primijeniti i za definiciju pojma „uobičajeno boravište” iz Uredbe Rim III (vidjeti u tom smislu i NK-BGB/Lugani 3. izdanje, članak 5. Uredbe Rim III, t. 54.; Rauscher/Helms

EuZPR/EuIPR 4. izdanje, članak 8. Uredbe Rim III, t. 20.), pri čemu s obzirom na ciljeve Uredbe Rim III navedene u uvodnim izjavama 14. i 21. može biti potreban znatno veći stupanj društvene i obiteljske integracije nego u slučaju Uredbe Bruxelles II.a kako bi se moglo potvrditi uobičajeno boravište u skladu s Uredbom Rim III.

III.

48 [razmatranja o obvezi upućivanja zahtjeva za prethodnu odluku] [*omissis*]

[*omissis*]

Nižestupanjski sudovi:

Amtsgericht Tempelhof-Kreuzberg (Općinski sud u Tempelhof-Kreuzbergu, Njemačka), odluka od 26. siječnja 2022. – 152 F 8176/21 –

Kammergericht Berlin (Visoki zemaljski sud u Berlinu), odluka od 27. veljače 2023. – 3 UF 33/22 –

[*omissis*]